

POSTANOWIENIE

8 lipca 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Monika Koba

SSN Dariusz Zawistowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 8 lipca 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej D. W.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Kielcach

z 15 maja 2024 r., II Ca 99/24,

w sprawie z wniosku D. W.

z udziałem [...]

o zmianę orzeczenia o przyjęciu do domu pomocy społecznej,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w Kielcach do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Monika Koba

Grzegorz Misiurek

Dariusz Zawistowski

(A.T.)

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Kielcach postanowieniem z 30 listopada 2023 r. oddalił wniosek D. W. o zmianę postanowienia tego Sądu z 7 kwietnia 2022 r. o skierowaniu jej do domu pomocy społecznej i orzekł o kosztach postępowania.

Sąd Okręgowy w Kielcach postanowieniem z 15 maja 2024 r., zaskarżonym skargą kasacyjną, oddalił apelację wnioskodawczyni od postanowienia Sądu Rejonowego i orzekł o kosztach postępowania za instancję odwoławczą, aprobując ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę zaskarżonego postanowienia i ich ocenę prawną.

W sprawie ustalono, że wnioskodawczyni [...] przebywa w Domu Pomocy Społecznej [...] na podstawie postanowienia Sądu Rejonowego w Kielcach z 7 kwietnia 2022 r. Do chwili obecnej nie nastąpiła zmiana okoliczności stanowiących – zgodnie z art. 38 ust. 1 i art. 39 ust. 1 ustawy z 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (jedn. tekst: Dz. U. z 2024 r., poz. 917; dalej: „u.o.z.p.”) - podstawę umieszczenia wnioskodawczyni bez jej zgody w tej placówce. Z opinii biegłego sądowego lekarza psychiatry sporządzonej w toku postępowania wynika, że D. W. jest osobą chorą psychicznie, ma zaburzenia psychotyczne oraz nasiliły się u niej zmiany organiczne co wpłynęło na zmianę jakościowego postrzegania rzeczywistości. Jej stan zdrowia nie zmienił się w porównaniu do tego, który stanowił podstawę orzeczenia o skierowaniu do domu pomocy społecznej. W dalszym ciągu wymaga ona stałej opieki i pielęgnacji. Brak tego rodzaju opieki stanowi zagrożenie dla jej życia i zdrowia. Biegły również wskazał, że żaden z członków rodziny nie zapewni jej odpowiedniej opieki i pielęgnacji.

W ocenie Sądów obu instancji, deklarujący gotowość sprawowania stałej opieki nad wnioskodawczynią małżonek M. W. oraz córka R. C. nie są w stanie wykonywać tej opieki na odpowiednim poziomie. Wnioskodawczyni zamierza zamieszkać u córki lub męża, aby po pewnym czasie wrócić do domu [...], niezdatnego do zamieszkiwania, co doprowadzi do sytuacji, w jakiej znalazła się przed umieszczeniem w domu pomocy społecznej.

W skardze kasacyjnej, opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), wnioskodawczyni domagała się uchylenia postanowienia

Sądu Okręgowego i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie tego orzeczenia oraz poprzedzającego go postanowienia Sądu Rejonowego w Kielcach i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania. Zarzuciła naruszenie:

1) art. 41 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r., (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284) przez ich błędną wykładnię polegającą na niezastosowaniu wykładni zawężającej przepisów ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego do oceny prawnej stanu faktycznego, w którym doszło do faktycznego pozbawienia wolności osobistej osoby bez jej zgody, jak również zaniechanie wnikliwej oceny co do zastosowania prawa materialnego obejmującego przepisy przywołanej ustawy;

2) art. 38 ust. 1 u.o.z.p. przez:

a) jego błędną wykładnię, a następnie niewłaściwe zastosowanie polegające na ustalaniu, a w konsekwencji wartościowaniu jako odpowiednie lub nieodpowiednie, właściwości osobistych osób, które jednoznacznie, w obecności sądu wyraziły gotowość i wolę do sprawowania opieki nad wnioskodawczynią, szczególnie w przypadku, kiedy osoba ta nie jest ubezwłasnowolniona i nie wymaga leczenia w szpitalu psychiatrycznym oraz nie wymaga zastosowania wobec niej szczególnych procedur medycznych;

b) niewłaściwe zastosowanie polegające na zaniechaniu wnikliwej i szczegółowej oceny zmierzającej do ustalenia jakich konkretnie czynności w zakresie stałej opieki i jakich zabiegów pielęgnacyjnych wymaga wnioskodawczyni D. W., co w konsekwencji uniemożliwiło sądowi prawidłowe ustalenie, czy osoby deklarujące opiekę mają warunki materialne, kompetencje, uprawnienia czy też właściwości osobiste do realizowania tak ustalonych, a niezbędnych czynności i zabiegów opiekuńczych i pielęgnacyjnych;

c) niewłaściwe zastosowanie polegające na ustalaniu w oparciu o stanowisko biegłego z zakresu psychiatrii, co do okoliczności, którzy z członków rodziny wnioskodawczyni mogą jej zapewnić, a którzy nie mogą jej zapewnić właściwej opieki i pielęgnacji, mimo że żaden z członków rodziny, którzy zadeklarowali

gotowość sprawowania opieki nie był poddany badaniu przez tego biegłego, jak również nie był badany przez innego biegłego psychiatrę;

3) art. 39 ust. 1 u.o.z.p. przez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na tym, że Sąd Okręgowy w sprawie niniejszej nie przeprowadził oceny sprawy pod kątem stwierdzenia, czy w sprawie zachodzi sytuacja zagrożenia życia D. W. oraz nie wyartykułował w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia, jakie okoliczności zadecydowały o przyjęciu, że sytuacja zagrożenia życia D. W. rzeczywiście zaistniała, a przez to zaniechał przeprowadzenia oceny prawnej z zastosowaniem podwyższonego miernika zaistnienia przesłanki umieszczenia w domu pomocy społecznej bez zgody, jaką jest zagrożenie życia osoby chorej.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną uczestnik [...] wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skardze kasacyjnej nie można odmówić słuszności.

Trafnie podniosła skarżąca, że umieszczenie osoby - bez jej zgody - w szpitalu psychiatrycznym lub w domu pomocy społecznej stanowi istotną ingerencję w zagwarantowaną konstytucyjnie wolność osobistą człowieka (art. 41 ust. 1 Konstytucji RP; art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności). Z tego względu orzeczenie sądu o umieszczeniu osoby chorej w tych placówkach musi cechować aktualność w odniesieniu do stan zdrowia uzasadniającego przymusowe przebywanie w nich oraz wnikliwość analizy przesłanek faktycznych i prawnych takiej decyzji (zob. wyrok Sądu najwyższego z 11 lipca 2023 r., II CSKP 206/23, nie publ.). Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego z 1994 r. ma na celu pomoc osobom chorym i upośledzonym psychicznie, a nie chronić inne osoby przed ich uciążliwym zachowaniem. Zostało to podkreślone w preambule zawartej w tej regulacji, poprzez wskazanie, że zdrowie psychiczne jest fundamentalnym dobrem osobistym człowieka, a ochrona praw osób z zaburzeniami psychicznymi należy do obowiązków państwa. Dążenie do pełnej realizacji tej dyrektywy odzwierciedla m.in. regulacja zawarta w art. 41 u.o.z.p., dopuszczająca odstępstwo od zasady niewzruszalności prawomocnych orzeczeń.

Osoba przyjęta do domu pomocy społecznej, w tym również osoba ubezwłasnowolniona, jej przedstawiciel ustawowy, małżonek, krewni w linii prostej, rodzeństwo oraz osoba sprawująca nad nią faktyczną opiekę, mogą występować do sądu opiekuńczego z wnioskiem o zmianę orzeczenia o przyjęciu do domu pomocy społecznej (art. 41 ust. 1 u.o.z.p.). W orzecznictwie trafnie zwrócono uwagę, że przepis ten nie wskazuje „zmiany okoliczności usprawiedliwiających przyjęcie do domu pomocy społecznej” jako przesłanki jego zastosowania, w odróżnieniu do unormowania zwartego w ustępie drugim tego artykułu, dającemu uprawnienie karownikowi domu pomocy społecznej do wystąpienia o zmiany wcześniejszego orzeczenia. Choć zmiana okoliczności zasadniczo stanowi podstawę zmiany orzeczenia w każdym przypadku, to można dopuścić zmianę orzeczenia bez istotnej zmiany okoliczności, jeżeli przemawia za tym dobro osoby, której dotyczy postępowanie. Nie jest przy tym wykluczone ponowne rozważenie okoliczności, które stanowiły podstawę wniosku i orzeczenia o umieszczeniu danej osoby w domu pomocy społecznej bez jej zgody (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 14 kwietnia 2011 r., IV CSK 483/21, nie publ.).

Sąd Okręgowy skoncentrował swoją uwagę na ustaleniu, czy od czasu umieszczenia uczestniczki w domu pomocy społecznej nastąpiła zmiana okoliczności stanowiących podstawę orzeczenia wydanego w tym przedmiocie i skonstatował, że zmiana taka nie nastąpiła. Stwierdził przy tym, że uczestniczka jest osobą chorą fizycznie, niezdolna do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, wymaga stałej opieki, do której nie są zdolne osoby zgłaszające do tego gotowość a brak takiej opieki zagraża jej życiu i zdrowiu.

Należy zauważyć, że – w świetle art. 39 ust. 1 w związku z art. 38 ust. 1 u.o.z.p. - zagrożenie stanu zdrowia wynikające z braku możliwości zapewnienia opieki innym osobom – nie jest przesłanką umieszczenia osoby chorej psychicznie lub upośledzonej umysłowo w domu opieki społecznej bez jej zgody; przesłankę tę stanowi wyłącznie zagrożenie życia takiej osoby. Sąd Okręgowy stwierdził jej wystąpienie bez przytoczenia argumentów uzasadniających tę konstatację. Odwołał się przy tym do równie lakonicznego stwierdzenia biegłego, wyrażonego w sporządzonej przez niego opinii. Nie dostrzegł zatem obowiązku dokonania samodzielnej oceny prawnej zagrożenia życia wnioskodawczyni, niezbędnej dla

prawidłowego zastosowania art. 39 ust. 1 w związku z art. 38 ust. 1 u.o.z.p. Samo zagrożenie zdrowia wnioskodawczyni nie może usprawiedliwić jej przymusowego pobytu w placówce opieki społecznej.

Dokonanie prawidłowej oceny, czy po stronie wnioskodawczyni występuje stan zagrożenia życia, czy tylko zdrowia, nie pozostaje również bez wpływu na zakresu wymaganej opieki oraz kwalifikacje do jej sprawowania.

Z tych względów Sąd Najwyższy, nie mogąc skutecznie odeprzeć zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

Grzegorz Misiurek

Na mocy art. 330 § 1 k.p.c. stwierdzam
niemożność podpisania uzasadnienia
postanowienia przez sędziego SN Monikę Kobę
z powodu długotrwałej nieobecności

Dariusz Zawistowski

Grzegorz Misiurek

(A.T.)

[a.ł]